

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NILSA VĀLA [NILS WAHL] SECINĀJUMI,
sniegti 2015. gada 16. jūlijā¹

Lieta C-338/14

Quenon K. SPRL
pret
Citibank Belgium SA ,
Citilife SA , tagad – Metlife Insurance SA

(Cour d'appel de Bruxelles (Beļģija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu — Pašnodarbināti tirdzniecības pārstāvji —
Direktīva 86/653/EEK — 17. panta 2. punkts — Tirdzniecības pārstāvja tiesības pārstāvības līguma
laušanas gadījumā — Kompensācija par klientūru vai zaudējumu atlīdzināšana — Pārklāšanās —
Zaudējumu atlīdzība papildus kompensācijai par klientūru — Pieļaujamība

1. Šķiet, pašlaik Eiropas Savienības dalībvalstu tiesībās ir nostiprināta prakse, ka tirdzniecības pārstāvības līguma laušana rada būtiskus zaudējumus tirdzniecības pārstāvim un principā šādā situācijā tam ir jābūt tiesībām saņemt zaudējumu atlīdzību. Minētā tirdzniecības pārstāvja mandāta atsaukšanas, ar ko tam tiek atņemtas pārstāvniecības pilnvaras, sekas ir tādas, ka tas zaudē tirgus daļu, kuru pirms tam tas bija ieguvis vai uzturējis, un līdz ar to tas zaudē potenciālos finanšu ieguvumus, kuri rodas no pūliņiem, kurus tas pieliek, īstenojot tam uzticētās pilnvaras.

2. Dalībvalstīm ar Direktīvas 86/653/EEK² 17. pantu piešķirtā izvēle starp diviem zaudējumu atlīdzināšanas mehānismiem, proti, kompensācijas piešķiršanu, kuru aprēķina attiecībā pret tirdzniecības pārstāvja jaunu klientu pienesumu vai izmaiņām klientu skaitā, vai arī atlīdzības piešķiršanu par zaudējumiem, kuri ir radušies līguma izbeigšanas dēļ, tomēr ir radījusi grūtības³. Par to, kā liecina šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, joprojām ir daudz neskaidrību.

3. Šajā lietā *Cour d'appel de Bruxelles* [Briseles Apelācijas tiesa] (Beļģija) vēlas saņemt no Tiesas dažus skaidrojumus par Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta interpretāciju. Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp *Quenon K. SPRL* (turpmāk tekstā – “*Quenon*”) un *Citibank Belgium SA* (turpmāk tekstā – “*Citibank*”), kā arī *Citilife SA* (turpmāk tekstā – “*Citilife*”), tagad – *Metlife Insurance SA*, par kompensācijas izmaksu un zaudējumu atlīdzību, ko prasa *Quenon* pēc lietas dalībniekus saistošo tirdzniecības pārstāvības līgumu laušanas. Konkrētāk, tā lūdz Tiesu lemt par sakarību starp šīs direktīvas 17. panta 2. punkta a) un b) apakšpunktā paredzēto kompensācijas sistēmu un potenciālo iespēju tirdzniecības pārstāvim prasīt zaudējumu atlīdzību, piemērojot šīs pašas tiesību normas c) apakšpunktu.

1 — Oriģinālvaloda – franču.

2 — Padomes 1986. gada 18. decembra Direktīva par dalībvalstu tiesību aktu koordinēšanu attiecībā uz pašnodarbinātiem tirdzniecības pārstāvjiem (OV L 382, 17. lpp.).

3 — Skat. it īpaši interpretācijas grūtības, uz kurām ir izdarīta atsauce Komisijas 1996. gada 23. jūlija Ziņojumā par Direktīvas 86/653 17. panta piemērošanu (COM(96) 364, galīgā redakcija, 10.–13. lpp.; turpmāk tekstā – “1996. gada ziņojums”). Par to liecina arī kritiskie vērtējumi par abu atšķirīgo lēģislatīvo pieeju līdzāspastāvēšanu vienā un tajā pašā direktīvā (skat. tostarp 18. punktu Komisijas ziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei – “Saskanīgākas Eiropas līgumtiesības – rīcības plāns” (COM(2003) 68, galīgā redakcija).

I – Atbilstošās tiesību normas

A – Savienības tiesības

4. Direktīvas 86/653 1. pantā ir noteikts:

“1. Šajā direktīvā paredzētos saskaņošanas pasākumus piemēro dalībvalstu normatīviem un administratīviem aktiem, kas reglamentē attiecības starp tirdzniecības pārstāvi un pilnvarotāju.

2. Šajā direktīvā “tirdzniecības pārstāvis” nozīmē pašnodarbinātu starpnieku, kuram ir pastāvīgas pilnvaras apspriest preču pirkšanu vai pārdošanu citas personas vārdā, turpmāk sauktu par “pilnvarotāju”, vai apspriest un slēgt šādus darījumus minētā pilnvarotāja vārdā.

[..]”

5. Šīs pašas direktīvas 17. panta 1.–3. punktā ir noteikts:

“1. Dalībvalstis veic visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka tirdzniecības pārstāvis pēc pārstāvja līguma izbeigšanas saņem atlīdzību saskaņā ar 2. punktu vai kompensāciju par zaudējumiem saskaņā ar 3. punktu.

2.

a) Tirdzniecības pārstāvim ir tiesības uz atlīdzību, ja:

— viņš pilnvarotājam ir atradis jaunus klientus vai ir būtiski palielinājis viņa darījumu apjomu ar esošajiem klientiem, un pilnvarotājs turpina gūt ievērojamus ienākumus no darījumiem ar šādiem klientiem,

un

— šī atlīdzība jāmaksā, ņemot vērā visus apstākļus un jo īpaši komisijas naudu, ko tirdzniecības pārstāvis zaudējis darījumos ar šiem klientiem. [..]

b) Atlīdzības summa nedrīkst būt lielāka par viena gada atlīdzības summu, ko aprēķina no tirdzniecības pārstāvja gada vidējā atalgojuma iepriekšējos piecos gados, un, ja līgums noslēgts pirms mazāk kā pieciem gadiem, atlīdzību aprēķina no vidējā atalgojuma konkrētajā laika posmā.

c) Šādas atlīdzības piešķiršana neliedz tirdzniecības pārstāvim pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu.

3. Tirdzniecības pārstāvim ir tiesības uz kompensāciju par zaudējumiem, ko viņš cieš tādēļ, ka izbeigtas viņa attiecības ar pilnvarotāju. Šādi zaudējumi var rasties īpaši tad, ja attiecības izbeidz šādos apstākļos:

— tirdzniecības pārstāvim ir liegta komisijas nauda, ko viņam būtu devusi pienācīga pārstāvja līguma izpilde, nodrošinot pilnvarotājam būtiskus ienākumus, kas saistīti ar tirdzniecības pārstāvja darbību,

— un/vai tirdzniecības pārstāvim nav dota iespēja dzēst izmaksas un izdevumus, kas viņam radušies, pildot pārstāvja līgumu saskaņā ar pilnvarotāja padomiem.”

B – *Beļģijas tiesības*

6. Direktīva 86/653 Beļģijas tiesībās ir transponēta ar 1995. gada 13. aprīļa Likumu par tirdzniecības pārstāvību⁴. Tā 20. pantā ir noteikts:

“Pēc līguma izbeigšanas tirdzniecības pārstāvim ir tiesības uz kompensāciju, ja tas pilnvarotajam ir ieguvis jaunus klientus vai būtiski paplašinājis tirdzniecības attiecības ar jau esošajiem klientiem, ja pilnvarotajam no tā varētu rasties būtiskas priekšrocības.

Ja līgumā ir paredzēta nekonkurēšanas klauzula, tad pieņem, ka pilnvarotajam rodas būtiskas priekšrocības, ja vien nav pierādījumu par pretējo.

Kompensācijas summu nosaka, ņemot vērā gan darījumu apjomu, gan izmaiņu darījumu skaitā lielumu, gan to, vai ir atrasti jauni klienti.

Kompensācijas summa nedrīkst būt lielāka par viena gada atalgojuma summu, ko aprēķina no gada vidējā atalgojuma iepriekšējos piecos gados vai, ja līgums ir noslēgts uz mazāk kā pieciem gadiem, no vidējā atalgojuma visos iepriekšējos gados. [...]”

7. Saskaņā ar 1995. gada likuma 21. pantu:

“Ja tirdzniecības pārstāvim ir tiesības uz 20. pantā minēto kompensāciju un ja tā pilnībā nesedz ciestos zaudējumus, tirdzniecības pārstāvis papildus šai kompensācijai var prasīt zaudējumu atlīdzību, kas atbilst starpībai starp faktiski ciesto zaudējumu summu un iepriekš minēto kompensāciju, tomēr uz viņu gulstas pierādīšanas par apgalvoto zaudējumu apmēru nasta.”

II – **Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi**

8. No Tiesā iesniegtajiem lietas faktiem izriet, ka *Quenon*, kas tika izveidota 1997. gadā, lai turpinātu *K. Quenon* darbības, pamatojoties uz diviem dažādiem pārstāvības līgumiem, kļuva par *Citibank* un *Citilife* tirdzniecības pārstāvi, sākot no 1997. gada 1. decembra. Banku un apdrošināšanas darbības tika apvienotas vienā pārstāvniecībā, un *Quenon* saņēma atlīdzību vienīgi no samaksātajām komisijas maksām, kuras attiecīgi maksāja *Citibank* par bankas produktu pārdošanu un *Citilife* par apdrošināšanas produktu pārdošanu.

9. 2004. gada 9. janvārī *Citibank* bez iepriekšēja brīdinājuma un nenorādot iemeslus lauza pārstāvības līgumu, kas to saistīja ar *Quenon*. *Citibank* izmaksāja *Quenon* līguma izbeigšanas atlīdzību EUR 95 268,30 apmērā, kā arī kompensāciju EUR 203 326,80 apmērā. *Citibank* aizliedza *Quenon* turpināt to pārstāvēt un izmantot tās vārdu un preču zīmi. Sākot no šī datuma *Quenon* vairs nebija piekļuves datorprogrammai, ar kuru tā varēja pārvaldīt *Citilife* apdrošināšanas produktu portfeli. *Quenon* apgalvo, ka līdz ar to faktiski vairs nebija iespējams turpināt izpildīt apdrošināšanas pārstāvības līgumu.

10. 2004. gada 20. decembrī *Quenon* cēla prasību pret *Citibank* un *Citilife* Briseles *Tribunal de commerce* (Komerclietu tiesa) un prasīja tām individuāli vai solidāri piespriest būtībā samaksāt uzteikuma atlīdzību un kompensāciju par apdrošināšanas pārstāvības līguma laušanu, saistīto zaudējumu atlīdzību, kā arī komisijas maksas par darījumiem, kas ir noslēgti pēc pārstāvības līguma beigām.

11. Pēc tam, kad tās prasība ar 2009. gada 8. jūlija spriedumu tika noraidīta, *Quenon* cēla apelācijas sūdzību iesniedzējtiesā, vienlaikus grozot pirmajā instancē prasītās summas.

4 — 1995. gada 2. jūnija *Moniteur belge*, 15621. lpp.; turpmāk tekstā – “1995. gada likums”.

12. No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu izriet, ka *Quenon* savas apelācijas sūdzības atbalstam apgalvo, ka kompensācijas apmērs, kuru tai izmaksāja *Citibank* par bankas pārstāvības līguma laušanu, nav pietiekams. Tā uzskata, ka, piemērojot 1995. gada likuma 21. pantu, ir jāņem vērā kompensācijas atlīdzība par līguma laušanu un kompensācijas, kuras ir jāmaksā par faktiski notikušo tās pārstāvības līguma laušanu, kā arī visi tai nodarītie zaudējumi.

13. Atbildētājas pamatlietā savukārt apgalvo, ka šī valsts tiesību norma, kā to interpretē *Quenon*, esot pretrunā Direktīvai 86/653, kurā dalībvalstīm nav atļauts kumulatīvi piemērot divas zaudējumu atlīdzības sistēmas, proti, kompensācijas sistēmu un zaudējumu atlīdzības sistēmu.

14. Iesniedzējtiesa uzskata, ka līdz ar to rodas jautājumi par to, vai Direktīva 86/653 var tikt interpretēta tādējādi, ka ar to ir noteikts pienākums pilnībā atlīdzināt tirdzniecības pārstāvim nodarītos zaudējumus, un vai gadījumā, ja nav pilnvarotāja vainas, dalībvalstis var paredzēt, ka ir jāmaksā kompensācija, kuras apmērs nevar pārsniegt viena gada atalgojumu, kam attiecīgā gadījumā var tikt pieskaitīta zaudējumu atlīdzība, kas atbilst starpībai starp faktiski ciesto zaudējumu summu un šo kompensāciju.

15. Šādos apstākļos *Cour d'appel de Bruxelles* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

- “[1]) Vai [Direktīvas 86/653] 17. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir atļauts valsts tiesiskajā regulējumā noteikt, ka pēc līguma izbeigšanas tirdzniecības pārstāvim ir tiesības uz tādu kompensāciju par klientūru, kuras apmērs nevar pārsniegt gada atalgojuma apmēru, kā arī, ja šīs kompensācijas apmērs nesedz visus faktiski ciestos zaudējumus, uz zaudējumu atlīdzību un procentiem atbilstoši starpībai starp faktiski ciesto zaudējumu summu un šīs atlīdzības summu?
- [2]) Konkrētāk – vai [Direktīvas 86/653] 17. panta 2. [punkta] c) [apakšpunkts] ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā zaudējumu atlīdzības un procentu piešķiršanai papildus kompensācijai par klientūru ir paredzēts nosacījums par to, ka pastāv pilnvarotāja līgumtiesiska vai kvazidelikta rakstura vaina, kam būtu cēloņsakarība ar prasītajiem zaudējumiem, kā arī, ka pastāv atsevišķi zaudējumi no tiem, kas tiek atlīdzināti ar vienreizēju kompensāciju par klientūru?
- [3]) Ja atbilde uz pēdējo minēto jautājumu būtu apstiprinoša, vai vainai ir jāatšķiras no vienpusējas līguma laušanas, kā, piemēram, paziņojums nepietiekamā termiņā, nepietiekamas atlīdzības par līguma laušanu un par klientūru piešķiršana, pilnvarotāja nopietns pārkāpums, laušanas tiesību ļaunprātīga izmantošana vai jebkurš cits, it īpaši tirgus prakses, pārkāpums?”

16. Rakstveida apsvērumus iesniedza *Quenon*, *Citibank*, Beļģijas un Vācijas valdības, kā arī Eiropas Komisija.

III – Analīze

A – Par Tiesas kompetenci

17. Komisija ir izteikusi šaubas par šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu “pieņemamību”. Šī iestāde apgalvo, ka situācija pamatlietā neietilpst Direktīvas 86/653 piemērošanas jomā, jo *Quenon* veiktās banku un apdrošināšanas darbības *Citibank* un *Citilife* labā esot attiekušās uz pakalpojumu sniegšanu, nevis “preču pirkšanu vai pārdošanu”, kas ir vienīgās, kuras ir minētas šīs direktīvas 1. panta 2. punktā. Vācijas valdība, formāli neizvirzīdama iebildi par kompetences neesamību, ir izteikusi tādas pašas apsvērumus.

18. Manuprāt, šīs šaubas var viegli kļiedēt.

19. Tāpat kā to vienlaikus, tomēr ļoti pamatoti ir uzsvērusi Vācijas valdība un Eiropas Komisija, 1995. gada likuma, ar kuru Beļģijas tiesiskajā regulējumā transponēta Direktīva 86/653, 1. pants⁵ ir piemērojams bez atšķirības tirdzniecības pārstāvjiem, kuri pilnvarotāju vārdā ir pilnvaroti gan pirkt un pārdot preces, gan sniegt pakalpojumus.

20. Tiesa vienotas interpretācijas labad daudzkārt ir atzinusi savu kompetenci lemt par lūgumiem sniegt prejudiciālus nolēmumus par Savienības tiesību normām situācijās, kurās pamatlietas fakti neietilpst Savienības tiesību piemērošanas jomā, bet kurās minētās normas ir kļuvušas piemērojamas ar valsts tiesībām tāpēc, ka tajās ir atsauce uz Savienības tiesību normu saturu⁶.

21. Attiecībā uz tiesību normām, kas ir domātas, lai Beļģijas tiesiskajā regulējumā transponētu Direktīvu 86/653, pietiek norādīt, ka Tiesa, pamatodamās uz risinājumiem, kuri tika izvēlēti lietās, kurās tika pieņemti spriedumi *Poseidon Chartering*⁷ un *Volvo Car Germany*⁸, jau spriedumā lietā *Unamar*⁹ uzskatīja, ka, lai gan iesniedzējtiesas uzdotsais jautājums attiecās nevis uz preču pirkuma vai pārdevuma līgumu, bet pārstāvības līgumu saistībā ar jūras transporta pakalpojuma izmantošanu, tomēr laikā, kad šīs direktīvas normas tika transponētas valsts tiesībās, Beļģijas likumdevējs bija nolēmis piemērot vienādu pieeju abiem šīs situācijas veidiem.

22. Tāpēc es uzskatu, ka Tiesai ir kompetence lemt par šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

B – Par prejudiciālajiem jautājumiem

23. Ar savu lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa vēlas saņemt dažus skaidrojumus par to, kā ir jāinterpretē Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkts. Kaut gan Tiesai ne vienu reizi vien¹⁰ ir bijis jālemj par atlīdzināšanas pasākumiem, kādi dalībvalstīm ir jānosaka saskaņā ar šīs direktīvas 17. pantu, tomēr šī ir pirmā reize, kad tai ir jālemj par 17. panta 2. punkta c) apakšpunktu, kurā ir noteikts, ka “atlīdzības [par klientūru] piešķiršana neliedz tirdzniecības pārstāvim pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu”.

24. Pirmais prejudiciālais jautājums attiecas uz šajā tiesību normā ietvertā prasījuma par zaudējumu atlīdzību apmēru (pirmais aspekts). Otrais un trešais jautājums savukārt attiecas uz atbildības režīmu, kādam vajadzības gadījumā ir jāatbilst šim prasījumam (otrais aspekts).

1) Pirmais aspekts (pirmais jautājums) – apjoms un ierobežojumi kumulatīvai atlīdzības par klientūru un prasības par zaudējumu atlīdzināšanu piemērošanai saskaņā ar Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunktu

25. Ir jāatgādina, ka Direktīvas 86/653 17. pants ir viena no tiesību normām, kurām šīs direktīvas vispārīgajā sistēmā ir izšķiroša nozīme, jo tajās ir definēts aizsardzības līmenis, kādu Savienības likumdevējs ir uzskatījis par saprātīgi piešķiramu tirdzniecības pārstāvjiem saistībā ar vienotā tirgus izveidošanu¹¹.

5 — Saskaņā ar šo tiesību normu tirdzniecības pārstāvim ir pilnvaras “*apspriest un attiecīgā gadījumā slēgt darījumus* pilnvarotāja vārdā un labā” (mans izcēlums).

6 — Šajā ziņā skat. it īpaši spriedumus *Dzodzi* (C-297/88 un C-197/89, EU:C:1990:360, 36. punkts), *SC Volksbank România* (C-602/10, EU:C:2012:443, 86. punkts un tajā minētā judikatūra), kā arī *Nolan* (C-583/10, EU:C:2012:638, 45. punkts).

7 — C-3/04, EU:C:2006:176, 14.–17. punkts.

8 — C-203/09, EU:C:2010:647, 23.–26. punkts.

9 — C-184/12, EU:C:2013:663, 30. punkts.

10 — Skat. it īpaši spriedumus *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605), *Poseidon Chartering* (C-3/04, EU:C:2006:176), *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199), *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195), *Volvo Car Germany* (C-203/09, EU:C:2010:647) un *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663).

11 — Skat. spriedumu *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 39. punkts).

26. Kā Tiesa par to ir atkārtoti lēmusi, Direktīvas 86/653 17. panta interpretācijā ir jāatgādina ar šo direktīvu nospraustie mērķi.

27. Šajā ziņā kopš spriedumiem *Bellone* un *Ingmar*¹² pastāvīgā judikatūra ir tāda, ka šai direktīvai ir dubults mērķis – ar to ir domāts ne tikai aizsargāt tirdzniecības pārstāvju intereses viņu attiecībās ar pilnvarotajiem (*tirdzniecības pārstāvja aizsardzības mērķis*), bet arī sekmēt tirdzniecības darījumu drošību un veicināt tirdzniecību dalībvalstu starpā, tuvinot valstu tiesiskos regulējumus (*saskaņošanas mērķis, tostarp tiesiskās noteiktības labā*).

28. Kā ir nospriedusi Tiesa, Direktīvas 86/653 17. pants, kurā ir noteikts pienākums dalībvalstīm ieviest atlīdzinājuma mehānismu tirdzniecības pārstāvim pēc viņa līguma izbeigšanas, ir interpretējams atbilstoši šim dubultajam mērķim¹³.

29. Turklāt ir jāuzsver, ka Direktīvas 86/653 17. pants ir daļa no saskaņošanas tiesību normu kopuma, kam reizē ir imperatīvs un *de minimis* raksturs. Direktīvā paredzētā aizsardzība tātad ir obligāta ne tikai dalībvalstīm, kuras var paredzēt tikai stiprāku aizsardzību, bet tā ir saistoša arī tirdzniecības pārstāvības līguma slēdzējām pusēm, kuras pirms līguma beigām nevar no tā atkāpties par sliktu tirdzniecības pārstāvim (skat. Direktīvas 86/653 19. pantu).

30. Tomēr šīs direktīvas 17. pantā, kas ir kompromisa rezultāts, ievērojot iepriekšējās dažādās pieejas, kādas bija izvēlētas dalībvalstu tiesībās¹⁴, ļauj šīm pēdējām izvēlēties vienu no diviem risinājumiem – vai nu Vācijas prakses ietekmēto sistēmu par *kompensāciju*, kura tiek noteikta atbilstoši šī panta 2. punktā noteiktajiem kritērijiem, vai arī Francijas tiesībām radniecīgo mehānismu zaudējumu *atlīdzināšanai* atbilstoši šī paša panta 3. punktā definētajiem kritērijiem. Šīs atlīdzinājuma sistēmas alternatīvo raksturu ir apstiprinājusi Tiesa, skaidri norādot, ka minētās direktīvas 17. pantā ir aizliegts kumulatīvi piemērot šī panta 2. punktā minēto atlīdzību un zaudējumu atlīdzību, kas ir minēta šī paša panta 3. punktā¹⁵.

31. Tomēr es uzskatu, ka Direktīvas 86/653 17. pantā noteiktie saskaņošanas pasākumi, tostarp ar mērķi vienādot konkurences apstākļus un palielināt komercdarījumu drošību, ir domāti, vienīgi lai koordinētu atlīdzināšanas nosacījumus tirdzniecības pārstāvim par ekonomiska rakstura zaudējumiem, kādi tieši izriet no attiecību saraušanas ar pilnvarotāju un, gala galā, pašas klientūras zaudēšanas.

32. Citiem vārdiem sakot, no šīs direktīvas izrietošā atlīdzināšanas nosacījumu tirdzniecības pārstāvjiem saskaņošana ir izsmeloša tikai tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tā saukto “klientūras” kompensāciju. Tajā nav paredzēts regulēt visas zaudējumu, kurus ir cietuši tirdzniecības pārstāvji, atlīdzības iespējas saskaņā ar dalībvalstu tiesībām par atbildību par deliktu vai līgumtiesisko atbildību. Tādējādi uzteiktajiem pārstāvjiem saglabājas iespēja saskaņā ar piemērojamajām valsts tiesībām prasīt konstatēt viņu pilnvarotāju atbildību zaudējumu atlīdzības saņemšanai par zaudējumiem, kas ir nošķirami no tiem, kuri tiek segti ar kompensējošo atlīdzību par klientūru, kas ir minēta Direktīvas 86/653 17. panta 2. punktā.

33. Šajā ziņā ir jāprecizē, ka, lai arī ar direktīvas 17. pantu izveidotais režīms ir obligāts un nosaka pamatsistēmu, tajā tomēr nav sniegti sīkāki norādījumi par atlīdzības saistībā ar līguma izbeigšanu aprēķina metodi. Tātad ar šo tiesību normu definētās pamatsistēmas iekšienē dalībvalstīm ir zināma rīcības brīvība¹⁶.

12 — Attiecīgi C-215/97, EU:C:1998:189, 13. un 17. punkts, kā arī C-381/98, EU:C:2000:605, 20. un 23. punkts.

13 — Spriedumi *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 14. un 31. punkts), kā arī *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 37. punkts).

14 — Skat. 1996. gada ziņojuma “Par pilnīgāku dalībvalstu izvēlēto pieeju panorāmu” (*Pour un panorama plus complet des approches retenues par les États membres*) 1. lpp., skat. de Theux, A., *Le statut européen de l'agent commercial – Approche critique de droit comparé*. Facultés universitaires Saint-Louis, 1992, skat. tostarp 280. un nākamās lpp.

15 — Spriedumi *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 20. punkts) un *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 15. punkts).

16 — Spriedumi *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 21. punkts), *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 34. un 35. punkts), *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 18. punkts), kā arī *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 40. punkts).

34. Manuprāt, tas attiecas gan uz faktisko Direktīvas 86/653 17. panta 2. punktā paredzēto atlīdzības aprēķināšanas kārtību, jo šīs tiesību normas b) apakšpunktā ir noteikta vienīgi maksimālā atlīdzība, gan uz šī režīma iespējamo saskaņošanu ar prasību par zaudējumu atlīdzību, kā tā ir minēta šīs pašas tiesību normas c) apakšpunktā. Kā to ir norādījusi Komisija savā 1996. gada ziņojumā, Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunktā ir regulētas situācijas, kurās ar valsts tiesību normām pārstāvim ir piešķirtas tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību par līguma laušanu vai par šajā direktīvā paredzētā iepriekšējā uzteikuma termiņa neievērošanu.

35. Kā ir ticis uzsvērts iepriekš¹⁷, Direktīvas 86/653 17. panta 2. punktā paredzētajai atlīdzībai, raugoties no tirdzniecības pārstāvja skatupunkta, galvenokārt ir kompensējošs raksturs. No Direktīvā 86/653 paredzētajiem atlīdzības piešķiršanas nosacījumiem izriet (ja pastāv tādi apstākļi, ka tirdzniecības pārstāvis ir atradis jaunus klientus vai ir būtiski palielinājis darījumu apjomu ar esošajiem klientiem, pilnvarotājs turpina gūt ievērojamus ienākumus no darījumiem ar šādiem klientiem pēc pārstāvības līguma izbeigšanas un nepastāv šīs direktīvas 18. pantā minētie apstākļi tiesību uz atlīdzību izslēgšanai), ka šī atlīdzība, parasti saukta par “kompensāciju par klientūru”, vispirmām kārtām ir domāta, lai sniegtu atlīdzību pārstāvim par viņa veiktajām pūlēm, ciktāl pilnvarotājs turpina saņemt ekonomiskos ieguvumus, kādi rodas no minētajām pūlēm arī pēc pārstāvības līguma beigām, un vienlaicīgi tā ir domāta, arī lai novērstu nepamatotu iedzīvošanos vai rīcību, ko diktē mirkļa izdevīgums līguma laušanas brīdī. Ja nebūtu pienākuma izmaksāt kompensāciju tirdzniecības pārstāvim pārstāvības līguma noslēgumā, tad pilnvarotājs varētu (bez pienākuma izmaksāt jebkādu pretizpildījumu tirdzniecības pārstāvim) turpināt gūt labumu no pievienotās vērtības, kurā ar savu darbību tā vai citādi ir devis ieguldījumu tirdzniecības pārstāvis.

36. Tiesības uz kompensāciju, kā tās ir paredzētas Direktīvā 86/653, tātad neaptver visus minētajam pārstāvim nodarītos zaudējumus, kādi rodas no attiecību ar pilnvarotāju pārtraukšanas, bet vienīgi tos, kuri rodas tieši no klientūras zaudējuma.

37. Tādējādi jau ir ticis uzsvērts, ka šīs direktīvas 17. panta 3. punktā minētā zaudējumu atlīdzības sistēma, kura nav saistīta tikai un vienīgi ar klientūras zaudējumu un kura neattiecas tikai uz tās apmēru, aptver visus pārstāvja ciestos zaudējumus un savā ziņā tā var tikt uzskatīta par labvēlīgāku tirdzniecības pārstāvim¹⁸.

38. Līdz ar to es uzskatu, ka Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta b) apakšpunktā noteiktais ierobežojums, proti, viena gada atalgojums, attiecas vienīgi uz kompensāciju par klientūru un ar to nav ierobežota zaudējumu atlīdzība, kuras priekšmetam ir jābūt atšķirīgam no šīs kompensācijas. Tātad nevar tikt izslēgts, tāpat kā tas ir paredzēts šīs direktīvas 17. panta 2. punkta c) apakšpunktā, ka papildus šai atlīdzībai tirdzniecības pārstāvis varētu prasīt zaudējumu atlīdzību, kura ir paredzēta cita autonoma kaitējuma segšanai. Ja, ņemot vērā no minētās direktīvas 17. panta izrietošo saskaņošanu, nav iespējams kumulatīvi piemērot abus prasījumus, kuru abu mērķis ir kompensēt zaudējumus, kuri rodas no klientūras zaudējuma, tad ir jāatzīst, ka divi prasījumi, kuru priekšmets ir kompensācija par atšķirīgiem zaudējumiem, var pastāvēt līdzās.

17 — Skat. it īpaši ģenerāladvokāta L. M. Pojareša Maduru [*L. M. Poiares Maduro*] secinājumus lietā *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2005:641, 14.–19. punkts) un ģenerāladvokāta Ī. Bota [*Y. Bot*] secinājumus lietā *Volvo Car Germany* (C-203/09, EU:C:2010:315, 50. punkts).

18 — Skat. it īpaši Gardiner, C., “Compensation commercial agents under the Commercial Agents Directive – Uncertainty continues”, no: *Commercial Law Practitioner*, 2006, Nr. 8, 195. lpp.

39. Turklāt man šķiet, ka no Direktīvas 86/653 17. panta teksta un struktūras pietiekami skaidri izriet, ka prasījums par zaudējumu atlīdzību, kas ir paredzēts minētās direktīvas 17. panta 2. punkta c) apakšpunktā, ir iecerēts kā iespējams papildinājums kompensācijas piešķiršanai un uz to pašu par sevi neattiecas kompensācijas ierobežojums, kas ir paredzēts šī paša punkta b) apakšpunktā. Tādējādi, kā to ir minējusi *Quenon*, no Direktīvas 86/653 sagatavošanas darbiem izriet, ka Savienības likumdevējs galu galā nolēma nesekot sākotnējam Komisijas priekšlikumam, kurā bija iecerēts noteikt absolūtu kompensācijas ierobežojumu¹⁹.

40. Turklāt no Tiesas judikatūras izriet, ka, tiklīdz dalībvalstis izvēlas vienu no abām šajā 17. pantā paredzētajām izvēles iespējām, kompensācija var būt tikai vienāda vai pārsniegt to, kura izrietētu no minētā panta 2. punkta piemērošanas²⁰. Jēdziena “nedrīkst būt lielāka” izmantošana norāda, ka ar Direktīvu 86/653 veiktā saskaņošana ir minimāla un dalībvalstīm tādā ir iespēja papildus šajā tiesību normā minētajai speciālajai kompensācijai paredzēt prasījumu par zaudējumu atlīdzību atbilstoši minētās tiesību normas c) apakšpunktam²¹.

41. Tam tā it īpaši būtu jābūt tad, ja tirdzniecības pārstāvis uzskata, ka neatkarīgi no atlīdzības, kuru tas ir saņēmis par jaunu klientu piesaistīšanu vai esošās klientūras nostiprināšanu pilnvarotājam un par turpmākā atalgojuma zaudēšanu minētās klientūras zaudējuma dēļ, uz kuru tam bija tiesības saskaņā ar pašu pārstāvības līgumu, viņš papildus līguma laušanai cieš īpašus zaudējumus. Minētajā 17. pantā tirdzniecības pārstāvim nav liegts izmantot pret pilnvarotāju papildu kompensācijas tiesības, lai saņemtu atlīdzību par materiālo zaudējumu vai nemateriālo kaitējumu, kas pārsniedz tiesības uz kompensāciju pēc līguma beigām. Tādējādi, kā piemēri atsevišķiem zaudējumiem, kuri ir atlīdzināmi saistībā ar prasījumu par zaudējumu atlīdzību, kas ir izvirzīts, piemērojot Direktīvas 86/653 17. panta 3. punkta c) apakšpunktu, ir minēti tirdzniecības pārstāvim radītie izdevumi par ieguldījumiem, atlīdzība saistībā ar iepriekšējiem paziņojumiem par darba līgumu uzteikšanu atlaistā personāla dēļ vai arī izdevumi un izmaksas, kas ir saistīti ar telpu vai iekārtu nomu²².

42. Šķiet, ka tā tas ir pamatlietā, no kuras izriet, ka pēkšņā bankas pārstāvības līguma laušana, kas bija noslēgts starp *Quenon* un sabiedrībām atbildētājām, faktiski padarīja neiespējamu pārstāvības līguma izpildi apdrošināšanas jomā. Šajā lietā zaudējumi, uz kuriem atsaucas *Quenon*, varētu tikt analizēti kā tādi, par kuriem tā vēlas saņemt ne tikai kompensāciju par zaudējumiem, kādi izriet tieši no bankas pārstāvības līguma laušanas un negūtās peļņas dēļ, bet arī kā tādi, par kuriem prasa atlīdzināt netiešos zaudējumus, kuri ir radušies neiespējamības izpildīt pārstāvības līgumu apdrošināšanas jomā dēļ, un blakus zaudējumus, kādi ir radušies brīdinājuma par līguma uzteikumu termiņa neievērošanas dēļ.

43. Tomēr ir svarīgi precizēt, ka prasījuma, kas tiek izvirzīts saskaņā ar Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunktu, sekām – izņemot, ja rodas finanšu virskompensācijas situācija par labu tirdzniecības pārstāvim, pretēji šajā direktīvā nospraustajiem mērķiem, – nav jābūt tādām, ka tiek apiets judikatūrā paredzētais noteikums par pārklāšanās novēršanu. Tādējādi ar šo prasījumu aptvertajiem apgalvotajiem zaudējumiem ir jābūt tādiem, kuri ir skaidri nošķirami no tiem, kuri tiek segti ar kompensāciju. Atzīt, ka šajā tiesību normā minētā papildu zaudējumu atlīdzība varētu kompensēt arī negūto peļņu, turklāt nozīmētu, ka tiek ignorēts Direktīvā 86/653 paredzētais kompensācijas ierobežojums.

19 — Skat. priekšlikuma Padomes direktīvai par dalībvalstu tiesību aktu koordinēšanu attiecībā uz (pašnodarbinātiem) tirdzniecības pārstāvjiem, ko Komisija iesniedza Padomei 1976. gada 17. decembrī (OV 1977, C 13, 2. lpp.), 28., 30. un 31. pantu.

20 — Spriedums *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 32. punkts).

21 — Kā es to esmu norādījis manos secinājumos lietā *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:301, 52. punkts), ar Direktīvu 86/653 paredzētais mehānisms ir domāts, lai garantētu vienīgi to, ka tirdzniecības pārstāvis saņem *de minimis* kompensāciju, un tas nav šķērslis dalībvalstu iespējai paredzēt savos tiesiskajos regulējumos papildu atlīdzību par zaudējumiem.

22 — Crahay, P., “La rupture du contrat d’agence commerciale”, no: *Les dossiers du Journal des tribunaux*, Nr.°65, Larcier, 2008.

44. Noslēgumā – tādām valsts tiesiskajam regulējumam, kurā pārstāvības līguma izbeigšanas gadījumā ir paredzēts, ka pārstāvim papildus kompensācijai par klientūru, kuras apmērs nevar pārsniegt pārstāvja viena gada atalgojumu, ir tiesības saņemt arī zaudējumu atlīdzību, lai segtu patiesi ciestos zaudējumus, kuri nav segti ar šo kompensāciju, nebūtu jābūt pretrunā Direktīvas 86/653 17. pantam.

45. Attiecībā uz jautājumu par to, vai zaudējumu atlīdzība, tiklīdz tā tiek piemērota kumulatīvi ar kompensāciju par klientūru, var vai nevar pārsniegt direktīvas 17. panta 2. punkta b) apakšpunktā noteikto maksimālo apmēru, manuprāt, ir pietiekami skaidrs, ka šajā tiesību normā noteiktais ierobežojums attiecas vienīgi uz kompensāciju par klientūru un ar to nav ierobežots papildu zaudējumu atlīdzības apmērs, kuram ir atšķirīgs mērķis no tā, kāds piemīt kompensācijai. Tā kā šis prasījums attiecas uz zaudējumiem, kas ir nošķirti no tiem, kuri tiek segti ar kompensāciju par klientūru, nevar tikt izslēgts, ka kopsummas apmērs, ko saņem tirdzniecības pārstāvis, varētu pārsniegt šo sliekšni.

46. Ņemot vērā šos apsvērumus, uz pirmo jautājumu tiek piedāvāts atbildēt tādējādi, ka Direktīvas 86/653 17. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam nav pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā ir paredzēts, ka pēc pārstāvības līguma izbeigšanas tirdzniecības pārstāvim ir tiesības saņemt kompensāciju par klientūru, kuras apmērs nevar pārsniegt gada atalgojuma summu, kā arī gadījumā, ja šīs kompensācijas summa nesedz visus reāli ciestos zaudējumus, tam ir tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību.

2) Otrais aspekts (otrais un trešais jautājums) – prasība, ka jāpastāv vainai, un šīs vainas kvalifikācija zaudējumu atlīdzības piešķiršanai

47. Ar savu otro jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai saistībā ar prasījumu par zaudējumu atlīdzību saskaņā ar Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunktu tiek prasīts, pirmkārt, pierādīt, ka pastāv pilnvarotāja vaina, kurai ir cēloņsakarība ar apgalvotajiem zaudējumiem, un, otrkārt, vai pastāv zaudējumi, kas ir nošķirti no tiem, kuri tiek atlīdzināti ar vienreizējo kompensāciju par klientūru.

48. Atbilde uz šo jautājumu man šķiet pietiekami acīmredzama. Kā to ir uzsvērusi *Quenon*, Beļģijas un Vācijas valdības, kā arī Komisija, šajā direktīvā nav sniegti nekādi precizējumi par piemērojamo atbildības režīmu saistībā ar prasījumiem par zaudējumu atlīdzību, kurus izvirza tirdzniecības pārstāvis uz Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunkta pamata.

49. Ar nosacījumu, ka ir ievēroti līdzvērtības un efektivitātes principi, dalībvalstīm tātad atbilstoši minētajā direktīvā noteiktajam ir rīcības brīvība paredzēt, kādi nosacījumi piemērojami prasījumam par zaudējumu atlīdzību, piemēram, prasība par vainas pastāvēšanu, vai minētajai vainai ir jābūt smagai vai nē, kā arī atlīdzināmo zaudējumu apmēru.

50. Turpretī, kā es to jau minēju iepriekš, zaudējumiem, kuri tiek izvirzīti uz šāda pamata, ir jābūt nošķirti no tiem, kuri rodas tieši no pārstāvības līguma laušanas un kuri jau tiek segti ar kompensāciju par klientūru, pretējā gadījumā tiktu ignorēts fakts, ka direktīvā paredzētās divas izvēles iespējas nevar tikt piemērotas kumulatīvi.

51. Ar savu trešo jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, kāds ir vainas raksturs un smagums, kāds tiek prasīts, ceļot zaudējumu atlīdzības prasību, balstoties uz Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunktu.

52. Ņemot vērā uz otro jautājumu sniegto atbildi, uz trešo jautājumu nav jāatbild.

IV – Secinājumi

53. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, es piedāvāju Tiesai uz *Cour d'appel de Bruxelles* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

Padomes 1986. gada 18. decembra Direktīvas 86/653/EEK par dalībvalstu tiesību aktu koordinēšanu attiecībā uz pašnodarbinātiem tirdzniecības pārstāvjiem 17. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tam nav pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā ir paredzēts, ka pēc pārstāvības līguma izbeigšanas tirdzniecības pārstāvim ir tiesības saņemt kompensāciju par klientūru, kuras apmērs nevar pārsniegt gada atalgojuma summu, kā arī gadījumā, ja šīs kompensācijas summa nesedz visus reāli ciestos zaudējumus, tam ir tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību.

Direktīvas 86/653 17. panta 2. punkta c) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā zaudējumu atlīdzības piešķiršana papildus kompensācijai par klientūru ir pakļauta nosacījumam, ka pastāv zaudējumi, kas ir nošķirti no tiem, kuri ir atlīdzināti ar šo kompensāciju, nevis nosacījumam, ka pastāv pilnvarotāja līgumtiesiska vai kvazidelikta rakstura vaina, kurai ir cēloņsakarība ar apgalvotajiem zaudējumiem.